

LA CRISI DELS SISTEMES DEMOCRÀTICS LIBERALS

El futur de la socialdemocràcia i els reptes del liberalisme

Bo Rothstein

Manifestació de commemoració dels 50 anys de la Revolució dels Clavells a Lisboa (Portugal), el 25 d'abril de 2024. Fotografia: Ana Mendes/Esquerda.net

Fa dècades que la política socialdemòcrata té dificultats. [1] En el seu moment àlgid, a finals dels anys vuitanta, els partits o les coalicions liderades per partits socialdemòcrates governaven 12 dels 15 països que aleshores integraven la Unió Europea. Avui dia, la situació és molt diferent i, segons les enquestes, els guanyadors de les pròximes eleccions al Parlament de la UE seran els partits populistes i de dretes. [2]

Per tant, hi ha bones raons per replantejar-se quin tipus de polítiques socialdemòcrates han reeixit i quines han fracassat durant els aproximadament cent anys en què els partits socialistes han estat aspirants seriosos al poder polític. La qüestió és saber si hi ha un denominador comú entre les polítiques que han portat a l'èxit i les que han fracassat. Diria que les polítiques d'èxit són les que han fet possible crear una majoria entre l'electorat i que, a més, han demostrat que han donat resultats substancialment positius en la millora de les condicions de vida de la majoria de la població. En aquest sentit, es pot al·ludir per descomptat al desenvolupament de l'estat del benestar universal basat en reformes socials adreçades a tota la societat o a sectors molt amplis de la població, com ara els subsidis universals per fills, el sistema nacional de pensions, la gratuïtat de l'atenció sanitària i de la cura de la gent gran i l'educació pública gratuïta. Un altre gran èxit de l'esquerra són les polítiques per millorar la igualtat de gènere, les principals característiques de les quals es basen en el principi liberal que els homes i les dones han de tenir les mateixes oportunitats

en les organitzacions comunes, siguin la família, la societat civil, els organismes governamentals o el lloc de treball.

Tanmateix, els fracassos de les polítiques socialistes (o, si es prefereix, socialdemòcrates) no són pocs. A Suècia, podem assenyalar els fons del personal assalariat que es van introduir en la dècada dels vuitanta, però van ser abolits per un govern conservador el 1994 i dels quals no se n'ha tornat a parlar en el debat polític. Als Estats Units, cal referir-se a la derrota de Hillary Clinton enfront de Donald Trump el 2016. Pel que fa a l'Amèrica Llatina, caldria afegir a aquesta trista llista la desintegració de Veneçuela sota la presidència de Chávez i Maduro. Més enrere en el temps, hi hauria la desfeta massiva del sindicat de miners britànics per part de Margaret Thatcher el 1985. I encara més enrere, la derrota del bàndol republicà en la guerra civil espanyola el 1939 i, per descomptat, l'esclafament del moviment obrer alemany per part dels nazis el 1932, la victòria del feixisme a Itàlia en la dècada de 1920 i la derrota dels rojos en la guerra civil finlandesa el 1918. I per a aquells que encara creuen en les bondats de l'economia planificada, caldria sumar òbviament l'esfondrament del sistema soviètic el 1989.

El que distingeix la política d'esquerres reeixida és que es basa en la unió del principi liberal dels drets individuals i la idea socialista de justícia social. Les reformes socials i les polítiques d'igualtat de gènere s'han basat en els drets individuals a les pensions, l'atenció sanitària, l'educació, la igualtat de drets per a homes i dones, etc., i no en els drets col·lectius o basats en la família. En un article anterior d'aquest lloc web, vaig anomenar socialisme liberal a aquest tipus de polítiques reeixides d'esquerres. [3] L'esquerra ha estat derrotada quan no ha respectat els principis de la democràcia liberal i els drets individuals. Comencem pel principi.

El febrer del 1918, Gustav Möller, el socialdemòcrata suec que després es convertiria en una figura llegendària, va viatjar a Finlàndia. La seva missió consistia a tractar de mediar en l'aleshores acarnissada guerra civil i persuadir els socialdemòcrates finlandesos que s'abstinguessin de seguir el camí de la violència bolxevic. A Hèlsinki, l'anomenada Guàrdia Roja havia pujat al poder i havia començat a fer detencions arbitràries, grans batudes contra els "enemics de classe", i nombroses execucions de persones a les quals es considerava "burgeses". Möller va parlar sense embuts quan es va reunir amb els seus col·legues de partit finlandesos. Va argumentar que si intentaven conquerir el poder polític per mitjans violents, es perdria la "força moral" sobre la qual s'havia de construir la política d'esquerres. També va argumentar que la seva estratègia comportava un gran risc perquè les "forces blanques" podien guanyar. Però els socialistes finlandesos es van negar a escoltar les advertències dels socialdemòcrates suecs, adduint que creien que podrien triomfar en la "guerra de classes" amb el suport de la força militar. Va ser una esperança vana. La guerra civil finlandesa del 1918 es va saldar amb un preu molt alt en sofriment humà per als rojos. En percentatge de població, es van perdre més vides [4] durant aquesta curta guerra que en la guerra civil espanyola del 1936 al 1939.

La política d'esquerres reeixida és la que es basa en la unió del

principi liberal dels drets individuals amb la justícia social.

L'esquerra ha estat derrotada quan no ha respectat els principis de la democràcia liberal i els drets individuals

La derrota dels socialistes italians enfront del feixisme de Mussolini va seguir un patró similar. El període 1919-1920, quan el país va estar a punt d'entrar en una guerra civil a gran escala, es coneix com "el bienni roig". Amb el suport del Partit Socialista, gran part de la violència va ser iniciada per l'esquerra. Es van portar a terme un gran nombre d'ocupacions il·legals armades i les empreses van ser controlades per consells obrers inspirats en el model soviètic. Gran part del Partit Socialista italià volia simplement copiar la revolució bolxevic, però la seva estratègia va fracassar. Hi ha molts indicis per creure que el que va aplanar el camí per a l'ascens del feixisme i de Mussolini [5] va ser el fracàs del Partit Socialista a l'hora de defensar els principis de la democràcia liberal.

La victòria del feixisme en la guerra civil espanyola també va seguir un patró similar. Normalment, aquesta guerra es descriu com un atac al govern elegit democràticament que va ser derrotat per l'exèrcit feixista de Franco. Però aquesta és només una part de la veritat. El que va distingir els socialistes espanyols sota el lideratge de Largo Caballero (que somniava en convertir-se en un Lenin espanyol) va ser una política de confrontació violenta sota el crit de guerra "Harmonia? No! Guerra de classes! Odi a mort a la burgesia criminal". [6] Quan van arribar democràticament al poder, la política dels socialistes espanyols va ser detenir il·legalment i arbitràriament milers de persones i permetre que els actes de violència per part seva quedessin impunes, a més de confiscar il·legalment nombrosos béns. El govern del Front Popular elegit democràticament va violar clarament els principis de la democràcia liberal, la qual cosa va portar gran part de la població espanyola a donar suport al feixisme de Franco. [7]

Pel que fa a la victòria del nazisme a Alemanya, es pot esmentar la política de classe contra classe dels comunistes alemanys. Amb l'argument que no hi havia cap diferència entre l'explotació de la classe obrera per part de la "democràcia burgesa" o per la dictadura feixista, es van negar a donar suport als socialdemòcrates alemanys i a la defensa de la democràcia per part de la burgesia liberal. Probablement, aquest suport hauria estat una bona oportunitat per aturar l'avanç del nazisme.

Una nena alça una bandera vermella durant una manifestació del moviment dels indignats a Barcelona, Catalunya, el 19 de juny de 2011. Fotografia: Jordi Borràs

En temps més moderns, es podria esmentar l'extensa vaga dels miners britànics del 1984-1985, que va acabar amb una derrota aclaparadora. Tanmateix, l'objectiu principal de la vaga no era millorar la situació dels miners, sinó derrocar el govern elegit democràticament de Margaret Thatcher. [8] Una maniobra d'aquest tipus ja havia tingut èxit en el passat quan, gràcies a una vaga, el govern conservador encapçalat per Edward Heath s'havia vist obligat a dimitir deu anys abans. Els dirigents del sindicat britànic de miners també es van negar a fer una votació entre els seus membres sobre la convocatòria de vaga, a la qual estaven obligats per llei i per les seves pròpies normes. El sindicat també va utilitzar la violència contra el nombrós grup de miners que va decidir no sumar-se a la vaga.

En el cas de Suècia, la supressió dels fons del personal assalariat s'ha de considerar una gran derrota política de l'esquerra. Com he argumentat en un altre article, [9] aquesta derrota va ser tan dolorosa que va conduir efectivament a un tabú dins del moviment obrer a l'hora de parlar de democràcia econòmica. El que distingia clarament la proposta dels fons del personal assalariat de les nombroses polítiques reeixides dels socialdemòcrates suecs era la manca total de connexió amb la situació laboral i les condicions econòmiques de cada treballador. No hi havia res en la proposta que indiqués com havien d'actuar les empreses en les quals els fons tenien participacions (no està clar a quines empreses es referia) ni què és el que això significaria per als assalariats que hi treballaven (no estava clar quins assalariats). Els fons del personal assalariat no solament van representar una derrota per a l'esquerra, sinó que, a més, van comportar una àmplia i exitosa mobilització

ideològica neoliberal de la comunitat empresarial sueca.

En darrer lloc, la derrota de Hillary Clinton enfront de Donald Trump. Una de les explicacions que s'han donat és que l'esquerra dels EUA ha arribat a associar-se amb les polítiques identitàries que advoquen pels drets col·lectius de les minories. [10] Molts dels "perdedors" de la classe treballadora blanca han arribat a atribuir els seus problemes a l'existència de diversos tipus de quotes que afavoreixen les minories. La crítica als drets col·lectius propis de l'esquerra basats en la identitat s'ha convertit en un tema d'èxit per als republicans de Trump.

Molts dels "perdedors" de la classe treballadora blanca han arribat a atribuir els seus problemes a les quotes que afavoreixen les minories

Hi ha, per tant, un patró clar pel que fa a l'èxit i el fracàs de les polítiques d'esquerres. Les polítiques que combinen les reformes per a la justícia social i econòmica amb els principis centrals del liberalisme, com ara el respecte per l'autonomia individual, els drets individuals i l'estat de dret, és a dir, el socialisme liberal, han tingut èxit. Les polítiques que han trepitjat aquests principis han experimentat derrotes greus i generalitzades. Diria que cal tenir-ho en compte per a l'estratègia futura de l'esquerra política.

Per a la gran majoria, el liberalisme i la versió socialdemòcrata del socialisme són conceptes oposats des del punt de vista ideològic i polític. Es considera que l'esquerra socialdemòcrata defensa el control estatal de la societat, la propietat de l'estat i alguna versió de la planificació central de la producció en comptes de la distribució assolida per mitjà de l'economia de mercat. I per a la majoria de la gent, el liberalisme és sinònim d'autodeterminació de l'individu, primacia del mercat i limitació de les atribucions de l'estat. En general, els socialdemòcrates creuen que els liberals són insensibles a les desigualtats a les quals dona lloc l'economia de mercat i atribueixen massa responsabilitat a l'individu a l'hora d'abordar els problemes socials. Els liberals, per la seva banda, pensen que els socialistes subestimen els perills d'un excés de poder estatal, no presten prou atenció als drets individuals i ignoren la tendència al creixement de l'economia de mercat.

No obstant això, històricament, alguns pensadors polítics han desafiat i tractat de dissipar aquesta contraposició. Un d'ells va ser Carlo Rosselli, que ja el 1929 va llançar el concepte de socialisme liberal. Rosselli, [11] que procedia d'una família jueva benestant, es va afiliar molt aviat al Partit Socialista italià. Va formular la seva crítica al determinisme marxista després que la lluita de classes propulsada pel partit el 1919-1920 —enmig d'una onada massiva de vagues amb molta violència i nombroses ocupacions de fàbriques— va portar el país al caire de la guerra civil, de la qual van sortir triomfants els feixistes de Mussolini.

Rosselli va abandonar una carrera acadèmica prometedora per unir-se al moviment antifeixista i, després d'ajudar a escapar alguns militants, va ser detingut en un camp de

presoners de Lipari, on va escriure en secret el seu únic llibre, *Il socialismo liberale*. Traduït i publicat en anglès el 1994, [12] criticava el partit per ignorar el fet que la classe obrera era minoritària i per donar a les forces reaccionàries motius per dur a terme les accions polítiques il·legals que van desembocar en la victòria del feixisme. Segons el conegut filòsof polític italià Norberto Bobbio, *Il socialismo liberale* es va convertir en el “petit llibre roig” [13] per a ell i per a moltes altres persones que pertanyien al moviment de la resistència durant la dècada de 1930.

Rosselli sostenia que la lluita pel socialisme s’havia d’emmarcar en la democràcia i l’estat de dret: la defensa dels drets individuals propugnada pel liberalisme era la base ètica del socialisme. Va condemnar la dictadura instaurada pels comunismes russos i l’obsessió de Vladímir Lenin per l’exercici burocràtic del poder, al qual va oposar una economia basada en la descentralització i les cooperatives autònomes locals. Va criticar l’estratègia de “classe contra classe” de la Tercera Internacional liderada per Ióssif Stalin, que equiparava els socialdemòcrates “socialfeixistes” amb l’enemic, cosa que feia impossible la unitat contra el feixisme. En comptes de la col·lectivització forçosa de l’agricultura i la dictadura de partit únic de Stalin, Rosselli advocava per unes reformes socials estructurals que expandissin la llibertat individual en una societat civil.

Després de més de dos anys de captiveri, Rosselli va aconseguir escapar a França, on va crear el moviment Justícia i Llibertat, que es va convertir en una part important de l’oposició al feixisme. El juny del 1937, ell i el seu germà Nello van ser assassinats [14] per feixistes francesos a la ciutat balneari de Bagnols-de-l’Orne. Els judicis posteriors a la guerra van demostrar que, amb tota probabilitat, els van matar en nom de Mussolini. El funeral dels germans a París es va convertir en una gran manifestació antifeixista, amb més de 100.000 assistents.

És sorprenent que, en més d’un segle, el pensament socialdemòcrata no s’hagi enfrontat a la idea que els propietaris dels mitjans de producció tenen el dret de comandament en les relacions de producció

Mentrestant, a Suècia, Gustav Möller va ser també un pensador liberal-socialista original. Polític socialdemòcrata llegendari de la “segona generació”, va ser ministre d’Assumptes Socials des del principi dels anys trenta fins al 1951, i creador de les pedres angulars [15] de l’estat del benestar universal suec. Igual que Rosselli, i com ja s’ha esmentat, Möller estava horroritzat pels efectes de la política de classe maximalista i revolucionària, que, en la seva opinió, s’havien vist en la guerra civil de Finlàndia. [16] El 1918, Möller va ser enviat a Finlàndia pel Partit Socialdemòcrata com un dels tres mediadors. En reunir-se amb els líders dels socialdemòcrates finlandesos, va criticar durament la violència i els abusos dels que pertanyien al bàndol roig, afirmant [17] que això significava que no tenien la “força moral” per contrarestar la reacció burgesa. Tanmateix, els seus interlocutors van rebutjar [18] les propostes de mediació i van optar per continuar la guerra de classe, que va

acabar en una amarga derrota.

Möller va arribar a les mateixes conclusions que Rosselli en relació amb els conflictes de classe a Itàlia d'aquella època: el moviment socialista no s'havia de desviar ni un mil·límetre de la democràcia parlamentària i de l'estat de dret. També va concloure que no era possible construir l'estratègia socialista únicament sobre la base de la classe obrera perquè no era majoritària ni ho arribaria a ser mai. En canvi, el bàndol socialista havia de buscar aliances més àmplies, com van fer els socialdemòcrates suecs amb els camperols en la dècada de 1930 i més endavant amb la classe mitjana.

Möller també era molt crític amb la preferència dels comunistes pel socialisme com a nacionalització de la producció. En un famós discurs [19] davant del Congrés de Treballadors Escandinaus del 1920, va dir el següent referint-se a la relació de l'estat amb les empreses privades: "No hi ha dubte que quan apliquem aquests grans plans també haurem de resoldre el problema de la burocràcia. No serveix de res crear un estat en què els funcionaris treballin en els organismes i dirigeixin i controlin la producció. Hem de crear altres formes."

La seva idea principal era que la producció estigués al càrrec d'empreses autònomes i autogestionades, amb uns consells d'administració integrats tant pels empleats com pels consumidors i els representants d'interessos socials més àmplis. Tota la responsabilitat del desenvolupament de la producció recauria en "l'empresa mateixa", [20] no en un organisme central de planificació. Tot i que la trajectòria política de Möller va ser molt més llarga que la de Rosselli, i que el seu partit va ocupar posicions de poder, la seva visió d'un socialisme construït a partir d'empreses autogestionades no es va fer realitat per culpa de la depressió i la guerra. Quan els socialdemòcrates van adoptar un nou programa el 1944, va criticar durament el debilitament de l'ordre socialista. El 1946, va perdre una votació [21] sobre el lideratge per un petit marge davant la generació més jove del partit, que va deixar de banda el socialisme a favor d'un estat del benestar fort.

No obstant això, en aquest cas va prevaldre l'escepticisme liberal de Möller envers el govern central i l'exercici de l'autoritat estatal. El sistema d'assegurança de la salut que va posar en marxa seria administrat per fons elegits localment i l'assegurança d'atur seria gestionada pels fons sindicals de desocupació. En els anys trenta, a l'hora de donar forma al suport financer de les petites empreses, Möller va confiar en les associacions empresarials regionals i no en la Junta Nacional de Comerç. Es podrien donar més exemples de com va evitar la mà dura del poder burocràtic de l'estat.

Un jove d'origen migrant passa pel darrere del faristol d'un dirigent del partit AFS (Alternativa per Suècia) durant un míting d'aquesta formació d'extrema dreta amb motiu del Dia del Treballador a Gävle (Suècia), l'1 de maig de 2022. Fotografia: Jordi Borràs

Hi ha alguna cosa avui que es correspongui amb la unió Möller-Rosselli de liberalisme i socialisme? Si per socialisme s'entén limitar o fins i tot acabar amb el poder de la propietat del capital sobre la producció, aleshores, sí: en molts països, cada cop hi ha més empreses que són propietat de les persones que hi treballen i/o estan controlades per aquestes. [22] Com ha demostrat, [23] l'economista estatunidenc David Ellerman, tant el marxisme com el capitalisme es basen en la idea errònia que en una economia de mercat la propietat del capital és el que dona poder en la producció: el capital contracta mà d'obra (és a dir, dona feina) i els propietaris del capital controlen el negoci. Però en una economia de mercat els treballadors poden llogar (és a dir, demanar en préstec) el capital que necessita l'empresa i aleshores són ells els que tenen el poder sobre la producció. Per tant, no és la propietat del capital en si el que determina les relacions de poder dins d'una empresa, sinó com es construeix el "contracte" entre el capital i la mà d'obra: qui contracta qui o què. Aquesta teoria contractual del poder capgira completament tant el pensament d'esquerreres com el de dretes sobre el poder i el capital.

És sorprenent que més d'un segle de pensament socialdemòcrata no s'hagi enfrontat [24] a la idea que els propietaris dels "mitjans de producció" tenen el dret de comandament en les "relacions de producció". La nacionalització, la planificació central i, a Suècia, el projecte (fracassat) dels "fons del personal assalariat" [25] no han qüestionat un dels principis en els quals es basa el capitalisme: la propietat del capital ha de donar als propietaris —siguin magnats, institucions financeres, planificadors centrals o dirigents sindicals— el dret de comandament en el procés de producció. De fet, aquest és un bon exemple del que Antonio Gramsci anomenava "l'hegemonia" burgesa. [26]

Un liberalisme que fos també socialista podria haver evitat la desastrosa desviació neoliberal de les últimes quatre dècades

Dos dels teòrics més respectats de la democràcia liberal, Robert Dahl i John Rawls, van adoptar postures similars a les de Rosselli i Möller. A *John Rawls: Reticent Socialist*, [27] William Edmundson demostra que, en els últims escrits de Rawls, la seva idea inicial que el “capitalisme del benestar” seria compatible amb les seves cèlebres idees de justícia social ja no era correcta. En canvi, assenyalava com a requisits previs el “socialisme liberal” i la “democràcia de propietaris”. Pel que fa a Dahl, en el seu llibre *Democracy and its Critics* del 1989, es va referir explícitament a Ellerman, argumentant que no hi havia cap raó per la qual els liberals s’haguessin d’abstenir de defensar la democràcia també en la vida laboral. [28]

Ja fa quatre dècades que s’estudien [29] les empreses que són propietat dels empleats o són gestionades per aquests mitjançant un procés democràtic: els va molt bé econòmicament, paguen sous més alts i la majoria dels seus empleats estan satisfets. També contraresten la desigualtat econòmica creixent donant als empleats una part del rendiment del capital, sovint en forma de pensions [30] més altes.

Paradoxalment, aquest tipus d’empreses són més habituals [31] en un país tan “supercapitalista” com els Estats Units i en la conservadora Gran Bretanya que en la socialdemòcrata Suècia. Això es deu al fet que la legislació permet als empleats, a través d’una fundació, comprar la seva empresa amb els beneficis futurs com a garantia financera. Així, els plans d’adquisició d’accions per part dels treballadors (ESOP, per la sigla en anglès) [32] no exigeixen que els empleats arrisquin els seus diners quan es fan càrrec de l’empresa. Als Estats Units, i ara també al Regne Unit, aquest procés és facilitat per normes fiscals favorables i l’oportunitat de demanar préstecs governamentals.

Curiosament, aquesta democràcia econòmica per mitjà de la propietat de la mà d’obra té el suport tant de republicans com de demòcrates, una afirmació positiva de l’hegemonia gramsciana des del bàndol progressista. Gairebé 10.000.000 d’empleats treballen actualment en 7.000 empreses d’aquest tipus, de les quals més de 4.000 tenen el fons ESOP com a propietari majoritari. Una política similar [33] es va introduir al Regne Unit el 2014 i més de 500.000 empleats treballen ara en unes 1.700 empreses que són propietat dels treballadors (EOB, per la sigla en anglès). Aquest tipus de “socialisme liberal” sembla més comú en empreses d’alta tecnologia, on l’actiu més important no és el capital aportat pels propietaris, sinó la competència, la creativitat i el compromís dels treballadors.

Políticament, el socialisme liberal difereix del liberalisme estàndard en el fet que es pren seriosament la desigualtat econòmica i la democràcia econòmica. Un liberalisme que fos també socialista podria haver evitat la desastrosa desviació neoliberal [34] de les últimes quatre dècades. Però alhora es diferencia de les versions modernes de la socialdemocràcia perquè també es pren seriosament el socialisme, entès com el dret dels treballadors a dirigir les seves empreses. [35] Fa un segle, aquest reconeixement per part de tot el

moviment socialista n'hauria evitat el segrest aliant el poder estatal a la "gestió unipersonal" que Lenin propugnava tan àvidament com Frederick Taylor, defensor estatunidenc de la "gestió científica". Lluny de ser un oxímoron, el socialisme liberal representa una sinergia entre els dos grans corrents polítics democràtics i il·lustrats, que durant massa temps han transitat per vies divergents en detriment de tots dos.

REFERÈNCIES I NOTES

- 1 — Aquest article reproduïx alguns continguts ja publicats en un altre escrit de l'autor aparegut a *Social Europe* el 20 febrer del 2024: Rothstein, B. (2024). "What works for the left? Liberal socialism". Social Europe. [Disponible en línia](#).
- 2 — Henley, J. (2024). "'Anti-European' populists on track for big gains in EU elections, says report". *The Guardian* (24 de gener del 2024). [Disponible en línia](#).
- 3 — Rothstein, B. (2023). "The idea of a liberal socialism". Social Europe (11 de desembre de 2023). [Disponible en línia](#).
- 4 — Lapuente, V.; Rothstein, B. (2014). "Civil War Spain Versus Swedish Harmony: The Quality of Government Factor". *Comparative Political Studies*, 47(10), p. 1416-1441. [Disponible en línia](#).
- 5 — Russo, G.; De Feo, G.; De Luca, G.; Acemoglu, D. (2020). "Revisiting the rise of Italian fascism". VoxEU (28 d'octubre de 2020). [Disponible en línia](#).
- 6 — Beevor, A. (2006). *The Battle for Spain: The Spanish Civil War 1936-1939*. Londres: Weidenfeld & Nicolson.
- 7 — Lapuente, V.; Rothstein, B. (2014). "Civil War Spain Versus Swedish Harmony: The Quality of Government Factor". *Comparative Political Studies*, 47(10), p. 1416-1441. [Disponible en línia](#).
- 8 — Martin Adeney, M.; Lloyd, J. (1986). *The Miners' Strike, 1984-5. Loss Without Limit*. Edició publicada el 15 d'abril del 2023, Routledge.
- 9 — Rothstein, B. (2021). "Why No Economic Democracy in Sweden? A Counterfactual Approach". Social Europe Research Essay 12. [Disponible en línia](#).
- 10 — Remnick, D.; Lilla, M. (2017). "A Conversation with Mark Lilla on his Critique of Identity Politics". The New Yorker. [Disponible en línia](#).
- 11 — Pugliese, S. (1999). *Carlo Rosselli: Socialist Heretic and Antifascist Exile*. Harvard University Press.
- 12 — Rosselli, C. (1994). *Liberal Socialism*. Princeton Legacy Library: Princeton University Press. Editat per Nadia Urbinati i traduït per William McCuaig en col·laboració amb la Fondazione Rosselli de Torí.
- 13 — Glotz, P.; Kallscheuer, O. (1989). "Democracy — the Threatened Utopia: An Interview with Norberto Bobbio". *Telos* (21 de desembre), vol. 1989, núm. 82, p. 134-143.
- 14 — Pugliese, S. G. (1997). "Death in Exile: The Assassination of Carlo Rosselli". *Journal of Contemporary History*, 32(3), p. 305-319. [Disponible en línia](#).
- 15 — Rothstein, B. (1985). "Managing the Welfare State: Lessons from Gustav Möller". *Scandinavian Political Studies*, Quadern 8 (New Series) (1985) 3. [Disponible en línia](#).

- 16 — Castles, F. G. (1991). "Book Reviews: Risto Alapuro: State and Revolution in Finland". Berkeley: University of California Press, 1988. *Acta Sociologica*, 34(1), p. 57-58. [Disponible en línia](#).
- 17 — Bosdotter, K.; Ekdahl, L.; Hedén, A.; Roselius, A. (2018). *Den röda våren 1918*. Huddinge: Arbetarnas Cultural History Society. Anuari 2018 de la Societat Històrica Cultural dels Treballadors, p. 1400-3392.
- 18 — Karvinen, K. (2016). "Book Review: The Finnish Civil War, 1918: History, Memory, Legacy Edited by Tuomas Tepora and Aapo Roselius". *War in History*, 23(2), p. 268-270. [Disponible en línia](#).
- 19 — Möller, G. (1920). *Socialiseringsproblemen*.
- 20 — Möller, G. (1920). *Socialiseringsproblemen*.
- 21 — Edebalk, G. (2021). *Gustav Möller: en legendarisk socialpolitiker*.
- 22 — Michie, J.; Blasi, J. R.; Borzaga, C. (eds) (2017). *The Oxford Handbook of Mutual, Co-Operative, and Co-Owned Business*, Oxford Handbooks. Oxford Academic. [Disponible en línia](#).
- 23 — Pat Devine, P. (1993). "Property and Contract in Economics: The Case for Economic Democracy". *The Economic Journal*, vol. 103, núm. 421, p. 1560-1561. [Disponible en línia](#).
- 24 — Ferreras, I.; Malleson, T.; Rogers, R. (eds) (2024). *Democratizing the Corporation: The Bicameral Firm and Beyond. The Real Utopias Project*. Verso.
- 25 — Rothstein, B. (2021). "Why No Economic Democracy in Sweden? A Counterfactual Approach". Social Europe Research Essay 12. [Disponible en línia](#).
- 26 — Gramsci, A. (2011). *Prison Notebooks*. Volumes 1, 2 & 3. Edited and translated by Joseph A. Buttigieg with Antonio Callari. Columbia University Press.
- 27 — Edmundson, W. A. (2017). *John Rawls: Reticent Socialist*. Cambridge University Press.
- 28 — Zirakzabeh, C. E. (1990). "Theorizing about Workplace Democracy Robert Dahl and the Cooperatives of Mondragón". *Journal of Theoretical Politics*, 2(1), p. 109-126. [Disponible en línia](#).
- 29 — Freeman, R. B. (2015). "Workers Ownership and Profit-Sharing in a New Capitalist Model?" *Full Employment and Solidaristic Wage Policy*, núm. 21. The Swedish Trade Union Confederation. [Disponible en línia](#).
- 30 — Schechter, M. S. (2019). "Survey Shows ESOP Workers Have Higher Retirement Savings". Butterfield Schechter LLP Blog (22 de gener del 2019). [Disponible en línia](#).
- 31 — Rothstein, B. (2021). "Why No Economic Democracy in Sweden? A Counterfactual Approach". Social Europe Research Essay 12. [Disponible en línia](#).
- 32 — Freeman, R. B. (2015). "Workers Ownership and Profit-Sharing in a New Capitalist Model?" *Full Employment and Solidaristic Wage Policy*, núm. 21. The Swedish Trade Union Confederation. [Disponible en línia](#).
- 33 — WPI Economics (2023). "Exploring the potential of the Employee Ownership business model. A deep dive into the economic, people, societal and environmental benefits". *WPI Economics*. [Disponible en línia](#).

- 34 — Fortunato, P. (2022). “The long shadow of market fundamentalism”. Social Europe (5 de maig del 2022). [Disponible en línia](#).
- 35 — Sente, C. (2023). “Democracy and the future of work”. Social Europe (4 de gener del 2023). [Disponible en línia](#).

Bo Rothstein

Bo Rothstein va ocupar la càtedra August Röhss de Ciència Política de la Universitat de Göteborg del desembre del 1994 al juny del 2021, on va ser cofundador i director de l'Institut de Qualitat del Govern durant el període 2004-2015. És doctor en Ciències Polítiques per la Universitat de Lund. Va ser professor de Govern i Polítiques Públiques i professor del Nuffield College de la Universitat d'Oxford el 2016 i el 2017. Ha estat professor visitant a Cornell, Harvard i Stanford, i professor de l'Institut Suec per a la Recerca de la Vida Laboral d'Estocolm. Ha publicat més de 300 articles, la majoria en diaris suecs però també internacionals. Entre els seus llibres en anglès, destaquen *Controlling Corruption: The Social Contract Approach* (2021) i *The Quality of Government: The Political Logic of Corruption, Inequality and Social Trust* (2011), entre d'altres. És membre de la Reial Acadèmia Sueca de les Ciències.